Nový začátek se Samuelem

Původ materiálu

Tomáš Trusina

Pořadí v lekci

1

Téma

Bůh Izraele začíná novou sérii příběhů

Cíle

- Děti poznají, co to znamená navazovat.
- Dětem dojde, že pokračování příběhů Božího lidu není žádná samozřejmost.
- Cíl pro celý cyklus nedělní školy: „Dál přece nejdeme sami,“ protože Hospodin nám otevírá cestu i tam, kde ji sami nevidíme, nebo jsme ji sami zatarasili.

Pro učitele

Výkladové poznámky

- *Charakterizace postav pomocí jmen a jejich významu*: Jméno *Samuel* znamená *Vyslyšel Bůh*. Jeho jméno biblické podání vysvětluje dvěma „příběhy o jméně“: o vyslyšení Chany (1,20) a o naslouchání Hospodinovu povolání (3,10 n). Čtenáři tak vyprávění napovídá: jde o vyslýchajícího, milosrdného a překvapivě nadějně jednajícího Boha – jemu je třeba naslouchat a jeho poslouchat. Samuele tak oprávněně můžeme představit jako toho, který slyší živý hlas Hospodinův uprostřed nenaslouchajícího lidu.

  Elkána (Bůh vytvořil): ač nepatří „geneticky“ do Izraele, přece z něj Bůh vytvořil člověka víry. *Chana: Milost, Přízeň* (Ž 77,10), prosba o přízeň (Jb 9,17). *Penina: Perla* (v hebrejštině souvisí toto slovo se slovy jako základ, opevnění, vůdce – ona se tedy cítí jako „perla rodiny“ a základ její další budoucnosti). *Élí: Vyvýšený, Obětník*; *Chofní: Bojovník, Pěstní zápasník*; *Pinchas: Ústa z bronzu (Bronzová huba)*.

  Jména v hebrejském příběhu hodně napovídají o roli postav v příběhu. Podle jmen můžeme účastníky příběhu rozdělit na dvě skupiny: Elkána a Chana závisejí už svým

jménem na Božím rozhodnutí a smilování. Jejich existence je křehká a nezajišťuje ji ani rod, ani náboženská instituce. Penina, Élí, Chofní, Pinchas už naopak podle jména mají zaručené místo, dané plodností nebo náboženskou funkcí (viz i 2,28). Osud bezdětné Chany je ve zřetelném napětí s osudem dětmi obdařené Peniny. Podobné napětí zjišťujeme i mezi Samuelem, povolaným mimo oficiální kněžskou linii, a tehdejším kněžským establishmentem, který představuje Elí a jeho synové.

Rozumět významu jmen je důležité pro nás jako vypravěče. Dětem stačí vyložit význam jména Chana (české Anna), popř. Penina a Samuel.

- *Bezdětnost* v konvenčním náboženském pohledu (který ztělesňuje Penina [viz 1,6], nikoli manžel Elkána!) znamenala Boží trest až zavržení. V příbězích izraelských pramatek (Sára, Rebeka, Ráchel) má ovšem bezdětnost hluboký teologický význam: Má-li se otevřít další série příběhů, závisí vše na tom, až otevře lůno Hospodin. Napovídá se tím, že Izrael není Božím vyvoleným a prvorozeným „od přirození“. Potentní samci a své mateřství na odiv vystavující samičky mohou udávat tón v pohanství. V Izraeli nic nezmohou – tam platí „pouhá milost“ (viz Linden, Nico ter: *Povídá se…* Heršpice: Eman, 1999, s. 116). Izrael není made in Israel, Izrael je made in heaven (viz Linden, Nico ter: *Povídá se… podle Tóry.* Benešov: Eman, 2015, s. 107). Narození syna neplodné matce otevírá novou etapu v příběhu Boha a jeho lidu – narození Samuele je předzvěstí, že končí doba soudců a začíná doba královská. V tomto smyslu navazuje na motivy tohoto příběhu evangelista Lukáš, když vypráví o zvěstování zatím neprovdané Marii.
- *Chanina modlitba* (1,9-11) je nejprve modlitbou z hořkosti duše (viz Jb 10,1nn). V pláči vylévá (srv. Ž 42,5; 1S 7,6) před Hospodina všechnu bídu a hořkost své zavrženosti. „Vylévání“ je příznakem obnovované důvěry v Hospodina. Její modlitba tedy není projevem odevzdanosti, ale spíš nově rostoucí důvěry. Toto tušení se vzápětí artikuluje do slibu: viz v. 11. Vděčná víra, ožívající očekáváním, také ví a respektuje, že darované patří Hospodinu. Její slib zní jako parafráze ustanovení z Nu 6,2.
- *Závěrečná část příběhu* (1,20-28) je nesená vděčností a věrností (Ž 116,12.14nn). Jestliže se Hospodin ukázal jako věrný, hodný důvěry, vyslýchající prosby, osvědčuje víra vděčnost a věrnost: Hospodin dal – *já* oddávám (v 28). Splnění slibu, tj. odevzdání Samuele, nepředstavuje pro Chanu ztrátu, ale logické pokračování příběhu, který s ní začal Hospodin. Opakují se tu v opačném pořadí motivy z v 19: tam se klanějí – obdarováni pokojem a zaslíbením – a s tím vcházejí do domu svého. Kdežto nyní vcházejí – se Samuelem – do domu Hospodinova – aby se tu poklonil darovaný Samuel.
- *Chanina píseň* (2,1-10) je ozvěnou radosti Sáry (Gn 21,6-7) a předzvěstí radosti Marie (L 1,46nn). Je to písnička lidu víry, který poznává, že uprostřed tohoto světa není s Božími sliby odsouzen k zániku a hynutí. Vyzpívává radost z překvapivých činů naděje, vyznává,

že Hospodinovo dílo spásy začíná vždy z opačného konce, než napovídají náboženské a společenské konvence (vv 4-5.6.7-8; srv. Ž 113,7-9). Jedinečnost této spásy má za úkol ztělesnit pomazaný, mesiáš (v 10). Vyznavačské důrazy této písně jsou jednou z důležitých linií biblického svědectví. V době makabejského povstání se z ní stal hymnus, který pak evangelista Lukáš vkládá do úst Marii. V české písňové tradici máme tento hymnus dobře zpracován v písni *Má duše Boha velebí* (EZ 627 nebo SV 176).

Úskalí

- Téma Božího slyšení úzce souvisí s *modlitbou*. Vyprávění by mělo podtrhnout modlitbu jako postoj otevřenosti, nikoli vypočítavosti. Při vyprávění o Chanině slibu zasvětit syna Hospodinu (1,11), je třeba vystříhat se náznaku, že jde o jakýsi „zbožný handl“ či návod, „jak se správně pomodlit, aby nás Pán Bůh vyslyšel“. Chana slibuje odvděčit se ve chvíli, kdy ještě nemá nic v ruce. Z jejího slibu mluví důvěra a naděje, nikoli vypočítavost.
- *Příběh rodiny a jednotlivců* má ve SZ zároveň *kolektivní rozměr*. V praoteckých příbězích, stejně jako v tomto, ztělesňují neplodné opovrhované matky nezajištěnou, neúspěšnou a okolím opovrhovanou pozici Izraele v tomto (pohanském) světě. Náš způsob čtení SZ nás přitom vede k tomu, abychom tyto příběhy vnímali pouze v individuální rovině. Proto je potřeba jasně si uvědomit a povědět, že jde o příběhy modelové a že do jednajících postav se promítá kolektivní zkušenost víry (a nevěry) Izraele. Právě tato rovina je pak vyzdvižena v Chanině (a později Mariině) chvalozpěvu.
- Chana ve své písni *zvedá roh proti nepřátelům*. Nejde ovšem o pomstychtivost či nenávist. Ale o vyjádření naděje, že tam, kde to svědkové víry prohrávají, poslouchají urážky a posměch, přece smějí počítat s Božím zastáním. Nakonec nás nečeká zklamání a ztrapnění, komu a čemu že jsme to uvěřili, ale vítězství Božího království.
- V současnosti se stává čím dál větším problémem *bezdětnost*. Pokud toto hořké téma děti otevřou, připomeňte, že v příbězích tohoto ražení (viz Abraham a Sára a pod.) má motiv neplodnosti především „zvěstný význam“ (viz klíčové pojmy i předchozí odst.), není to prokletí. Pokud poselství příběhu zužitkovat v této souvislosti, tak snad zdůraznit „vylití hořkosti“ před Hospodina. A důvěru, že on otevírá budoucnost, byť by to nebylo vždy podle našich představ.

Odkazy

Odkazy na pracovní listy, starší přípravky a jiné související materiály (odkazy) najdete pod úlohou pod nadpisy **Kam dále** a **Pracovní listy**.

Pozor! Pracovní list *Povolání Samuele* obsahuje též postavy a témata z následující úlohy. Pokud ho využijete, soustřeďte se hlavně na kontrast Chany a Peniny.

Můžete využít i pracovní list k sedménu přikázání: vymažte text o Ježíši a ženě a číslo. Obrázek můžete využít jako motivaci – ať děti zkusí vymyslet: Proč je žena ztrápená – co asi říká – a co jí asi říká ten muž? Nadává jí nebo ji chce spíš potěšit? Výsledky můžete užít v úvodu vyprávění. Případně můžete list využít na závěr jako opakování: Kdo to asi je? A co si říkají?

Pro děti

Kázání pro rodinné bohoslužby

Motivace – čím to je, že pokračují pořád dál oblíbené příběhy?

Na jaké seriály rády koukáte nebo si čtete? Proč myslíte, že ty seriály pokračují dál? (pokud je to těžká otázka, hned pokračujte: např.) To takhle dlouhé naplánovali ti, kdo je vymýšlejí a píší (spisovatelé a režiséři)? Nebo si je spíš oblíbili diváci, a tak pro ně tvůrci vymýšlejí pořád další pokračování? Víte, že mnohé seriály prostě skončí, když se na ně přestávají lidi koukat?

I my máme za sebou takovou sérii „Stvoření a Praotci“ (kteří to jsou? – můžeme je připomenout flanelografem, viz *Pomůcky*) a „Vyvedení z Egypta a cesta do zaslíbené země“. Obě dvě patří do první části, které se říká „Tóra“ (Mojžíšův zákon). Pak jsme pokračovali sérií o příchodu do země zaslíbené a o soudcích. Vzpomenete si na jména nebo příběhy? (Opět můžete užít flanelograf.)

Teď máme začít další sérii: o Samuelovi a králích a prorocích. Ale vždycky, když začíná další biblická série, není to proto, že by všichni chtěli pokračování. Často to spíš vypadá, že se ten příběh zamotal, nebo že o hlavní postavu už nikdo nestojí.

A proto musí začít úplně znova. A to znamená začít od lidí – nebo od Hospodina?

Jak to bude tentokrát? Poslouchejte…

Posmívaná bezdětná Chana

V době soudců (jako byl Gedeon nebo Samson) žila na izraelských horách rodina. Bohatý muž Elkána, který – jak to v Izraeli tehdy bývalo – měl dvě ženy. Nebyly na tom stejně. Jedna měla děti, zatímco druhá byla bezdětná. Ta bez dětí se jmenovala Chana (podle ní se jmenují všechny Anny i Hany – jsou tady nějaké?). Znamená to Milostí obdarovaná, ale ona se cítila přesně opačně: Nemám děti, a to znamená, že mě určitě nikdo nemá rád, ani Hospodin. Ta druhá, co děti měla, se jmenovala Penina, Perla. Když si vyšla rodina na procházku, patřičně se nesla: Díky mně zůstane Elkánův rod zachován… Já jsem perla rodiny! Kde mohla, tam Chanu pěkně ponižovala: Tak co, Chano, pořád nic?

Jednou za rok chodila celá rodina na bohoslužby do svatyně v Šílo. Měli to hodně daleko (kdo je tady dnes z největší dálky?), ale o to víc se všichni těšili. To bude svátek! Budou Pánu Bohu děkovat – a taky bude hostina, jak se tam najedí a napijí!

Jenom Chana se netěšila. Právě při bohoslužbách v Šílo se jí Penina posmívala: Jen se na sebe podívej, co jsi zač! Děti nemáš, zač chceš Bohu děkovat…? Tehdy bylo Chaně nejhůř. Trápila se tak, že nic nejedla ani nepila. Když to její muž viděl, donesl jí plný talíř, objal ji a řekl: K čemu to je, pořád se takhle trápit? Nemysli, Chano, já vím, jak ti je. A já jsem s tebou a mám tě rád.

Modlitba ponižované

Když to takhle Chana uslyšela, řekla si: Třeba nejsem nemilovaná. Třeba mě vyslyší i Hospodin. A šla do svatyně a tam se modlila. Její modlitba, to byl ze začátku samý pláč a nářek: „Podívej se Bože, co jsem zač, jaké mám trápení, jak se mi posmívají. Takhle jsem skončila… Jsem úplně na dně.“

Ale když si u Hospodina vylila své smutné srdce, začala po chvíli mluvit jinak: „Hospodine, já věřím, žes na mne nezapomněl. Věřím, že mne ztrápenou slyšíš. I když se mi Penina posmívá, já věřím, že jsi jiný. Odvažuji se důvěry, že pro tebe nejsem zapomenutá ani zavržená. A jestliže se na mne rozpomeneš a dáš mi syna… kdyby se něco tak nádherného stalo, bude sloužit jen a jen tobě.“

Vyslyšel Bůh

Od vrat svatyně sledoval Chanu starý kněz Élí. Viděl, že něco drmolí a přitom se jí třesou ramena, a dostával čím dál větší zlost. Co to tu ta ženská provádí? Určitě se na hostině opila! Obořil se na ni: „Přestaň pít! Koukej, jak tady vyvádíš…“ Ale Chana se bránila: „Já jsem se modlila, opravdově, z hloubky srdce! Vylévala jsem Bohu všechno své trápení…“

Na to jí starý Élí nic nemohl říct. A tak jen zabručel požehnání: „Jdi v pokoji, a Bůh ať vyslyší tvou prosbu.“ Ale pro Chanu jako by se změnil svět: Ano, svěřila jsem Hospodinu všechno svoje trápení. Ať to dopadne, jak chce, určitě mě vyslyšel. Teď mohu žít v pokoji.

A když pak šli domů, znělo jí pořád to slovo: „Jdi v pokoji.“ A znělo jí i večer, když šli spát, a znělo jí, i když zjistila, že bude maminkou, a znělo jí, když se jí nakonec narodil syn. A protože nezapomněla, jak to všechno bylo, a kdo ji slyšel a vyslyšel, dala svému synu jméno Samuel. Víte, co znamená? Vyslyšel Bůh. To jméno je vlastně kratičká písnička: Bůh slyší nářek ztrápených, opuštěných a ponížených. Nezapomíná na nás, dává nám novou naději.

Chana plní, co slibovala

Když Chana Samuele odkojila (to mu byly tak tři roky), šli zase do svatyně v Šílo. Starý kněz Élí (co nerozuměl Chanině modlitbě) tam ještě pořád seděl a Chana mu pověděla: Pamatuješ si mne? To já tady vylévala Hospodinu svou bolest a hořkost. A on mě vyslyšel, smiloval se nade mnou, dal mi tohoto chlapce. A tak já teď tenhle krásný a nečekaný dar, tohoto syna, dávám Hospodinu. Nech si ho tady, ať se u tebe učí, jak slyšet a poslouchat Hospodina.

Má duše velebí Stvořitele nových počátků

Chana je v tom příběhu taková „matka církev“. Protože i Boží lid si leckdy připadá bezvýznamný, odstrkovaný, posmívaný, bez budoucnosti. Ale, a to je důležitější, z příběhů Boha Abrahamova (a o kom jsme si vyprávěli loni ještě? – Izákova, Jákobova, Josefova, Mojžíšova…) slyšíme: Dá se mu věřit, že nás slyší. Můžeme mu vylít srdce. A pro něj zbyteční nejsme. On chce pokračovat v tom příběhu, i když se tomu mnozí posmívají nebo nad jeho pokračováním zlomili hůl jak Penina nad Chanou.

A za to pak Chana děkovala Hospodinu, a velebila ho:

Má duše Boha velebí! Byla jsem ponížená a posmívaná, a zastal se mne! Už jsem všechno viděla černě, a otevřel mi skvělou budoucnost! Ano, takový je náš Bůh, Bůh Izraele: Ztrápeným dá vyjít z nesnází – kdežto pyšné a sebejisté sráží. Zastává se chudáků, kteří se brodí v blátě – a překvapuje tím úspěšné a mocné. Kdo spoléhali na své síly, slávu a bohatství najednou padnou. Posmívané neplodné dává děti, kdežto sebejistá matka rodu nemá čím se pyšnit. Ti, kdo byli posmíváni a nad nimiž lámali hůl, mohou vykročit s novou nadějí! Takhle dává pokračovat svým příběhům. Sláva Hospodinu!

Pomůcky

Pokud jste zvyklí na *flanelograf*, můžete při motivaci užít figurek praotců, Mojžíše, Jozua, soudců (viz Flanelograf I a II). Na příběh o Chaně by vám pak mohla stačit jedna nová figurka, kterou si nachystáte v poloze stojící (smutné), potom, klečící a plačící (modlitba), potom třeba těhotné (s bříškem) a nakonec vesele prozpěvující. Můžete využít figurek v různých pozicích, obkreslit je, a dát jim jedny vlasy, jedny šaty a pod.

Předškoláci

Pokud se bohoslužeb pro děti účastní převážně předškolní děti, můžete jim rozdat postavičky z flanelografu – a pak je vyvolávat jménem postavičky (děti mohou sedět v kroužku, kdo si nepamatuje, sedne si doprostřed, dokud ho někdo nevystřídá). Nakonec je volejte postupně ve správném dějepravném pořadí a utvořte zástup. Skončíte např. tím – ten zástup zdaleka není celý – dnes začínáme druhou sérii – na konci bude aspoň dvakrát delší.

Mladší školní děti

Viz motivace na začátku kázání.

Starší školní děti

Co to znamená, že se něco „zašmodrchalo“? V jakých případech se toto přirovnání užívá? Už jste to někdy zažili sami?

Vzpomenete si, kdy se zašmodrchal příběh Božího lidu – Abrahama, Jákoba, Josefa, Mojžíše, soudců…? Co bylo příčinou? A co pomohlo?

(Rozhovor můžete vést místo motivačního uvedení jako připomínku, že se příběh Božího lidu neodvíjí přímočaře, naráží na nepřátelství i vlastní slabost a selhání.)

Přesah

Proberte příběh a jeho postavy a zkuste je rozdělit na osoby významné a vážené a osoby obyčejné, bezvýznamné či pohrdané. S kterými Bůh počítá pro své další dílo?

Dává nám vyprávění návod, jak vymoci na Bohu splnění našich proseb?

Kamarád se vám svěří: Slíbil jsem Pánu Bohu, že budu chodit pravidelně do kostela, když dostanu jedničku z tý písemky, co jsem se na ni neučil. – Co si o tom myslíte vy?

Kdo si kdy Chaninu písničku taky zpíval? (Zpívala ji vlastně už Sára, když se dočkala Izáka… Marie při tom úplně nejslavnějším začátku, narození Ježíše… zpívají ji ti, kdo si nenechali namluvit, že Boží dílo už můžeme leda pohřbít).

Liturgie

Písně

Viz **Odkaz na píseň** pod úlohou.

Biblický text k zapamatování

Mé srdce jásotem oslavuje Hospodina, můj roh se zvedá dík Hospodinu. Má ústa se otevřela proti nepřátelům, raduji se ze tvé spásy. (1S 2,1)

Rituál

Píseň: Každou postavu může provázet jedna píseň, kterou můžete zpívat nebo její část skandovat. U Samuele navrhujeme *Nás zavolal jsi Pane, my proto přišli sem* (EZ 680, BTS 47) nebo *Mluv, Pane můj, tvůj služebník slyší* (HA 137).

Kámen: Ve čtvrté úloze cyklu (Pamatujme, Bůh nám pomohl…) budeme vyprávět o kameni Eben Ezer, který připomíná Hospodinovu pomoc. Ale také všechno, co jí předcházelo. Můžete najít přiměřeně velký kámen, dát ho do klubovny pro NŠ nebo do modlitebny, a děti tam pokaždé napíšou či nalepí co by z dnešního příběhu nechtěly a neměly zapomenout. Co to je za kámen se ovšem dozvědí až v neděli, na kterou připadá čtvrtá úloha. Jak s ním budete pracovat, jak ho využívat, si domluvte společně před samuelovským cyklem.

Okénko do bohoslužeb

Nebudete-li konat rodinné bohoslužby, využijte úvodní *Motivaci* (domluvte se s učiteli NŠ).

Modlitba

Slyšíš pláč opuštěných, Bože Chany a Samuele, a naslouchás utrpení ponížených. Umožňuješ vylít si srdce, když nevíme, kudy kam. Otevíráš uši i srdce a učíš naslouchat. Tak obnovuješ věrnost a naději. Děkujeme, že patříme do zástupu těch, kdo ti vždy znova smějí naslouchat. A že se můžeme těšit, co o tobě a tvých činech zase uslyšíme. Amen.

Odkaz na pracovní list
01 Povolání Samuele
7. přikázání – J 8,1-11
Kam dále
Keller, Jakub: Povolání Samuele (starší zpracování příběhu z cyklu Pozvání na c…
Odkaz na píseň
Nezná tu nikdo soužení mé, to zná snad jenom Ježíš
Nám pomoz, Pane milý (EZ631)
To já, ó Pane můj, půjdu, když mne posíláš
Chci Pána slaviti svým srdcem času každého
Nás zavolal jsi, Pane (BTS47)
Má duše Boha velebí (BTS29)
Magnificat anima mea (Duše má velebí Pána) (SV478)
Cílová skupina
Mladší školní
Předškolní
Starší školní
Katechetické cykly
Dál přece nejdeme sami II (Od Samuele k Šalomounovi + Od Elijáše k mesiášovi)

Biblický odkaz (kat)

1 Samuelova 1